

KETTU

Käyttätymistieteellinen ennakointi
ja tieto tulevaisuuden hallinnossa

2/2025

Käyttätymistieteellinen tutkimuskatsaus

Käyttätymistieteellinen tutkimuskatsaus on valtioneuvoston kanslian *Käyttätymistieteellinen ennakointi ja tieto tulevaisuuden hallinnossa* (Kettu)-hankkeen koordinoima tietokooste, jossa on uusimpia tutkimustuloksia maailmalta ja Suomesta tiivistettyinä valmistelijoiden ja päätöksentekijöiden käyttöön. Käyttätymistieteellisten tutkimuskatsausten valmisteluun osallistuu tutkijoita/tutkimusryhmiä yliopistoista ja ammattikorkeakouluista eri puolilta Suomea sekä vierailevia asiantuntijoita. Tutkimuskatsaus ilmestyy neljä kertaa vuodessa, kolmen kuukauden välein.

Tutkimuskatsauksen jakelu on laajasti sähköpostilla aiheesta kiinnostuneille valtion- ja julkisen hallinnon toimijoille, asiantuntijoille ja tutkijoille jotka voivat ilmoittautua jakelulistalle tämän linkin <https://link.webropol.com/s/jakelulista> tai alla olevan QR-koodin kautta. Tutkimuskatsaus on myös vapaasti saatavilla verkossa valtioneuvoston kanslian sivuilla vnk.fi/kayttaytymistieteellinen-toiminta.

Lisätietoja:

johtava asiantuntija Maarit Lassander

maarit.lassander@gov.fi

erityisasiantuntija Emmi Korkalainen

emmi.korkalainen@gov.fi

Sisältö

1	Käyttäytymistieteet osana julkista hallintoa	4
1.1	Satunnaistettujen kontrolloitujen tutkimusten (RCT) asema kultaisena standardina voi estää vaikuttavampien politiikkatoimien toteutusta	4
1.2	Käyttäytymistieteiden soveltaminen politiikassa: tuuppauksista kohti kompleksisten järjestelmien ymmärrystä?	6
1.3	Laadukkaan ja politiikkalähtöisen tutkimuksen tuottaminen edellyttää vahvoja suhteita, riittävää rahoitusta ja tiedon vaihtoa	7
2	Demokratian vahvistaminen: kuuleminen, osallisuus ja yhdenvertaisuus	9
2.1	Säätelyn vinoutumiselle altistavat tekijät huomioitava paremmin lainvalmistelussa	9
2.2	Vaikutusarvioinnit suomalaisessa lainvalmistelussa pandemian aikana	10
2.3	Tekoälykehityksestä, demokratiasta ja tiedollisista oikeuksista	11
2.4	Äänestysvelvollisuus ja nuorten äänestyskäyttäytyminen	13
2.5	Päihdepalvelujen yhdenvertaisen saavutettavuuden haasteet Suomessa	14
3	Käyttäytymistaloustiede	16
3.1	Liikunta lisää opiskelijoiden oppimista	16
3.2	Naislääkäreiden potilaiden 30-päivän kuolleisuus on pienempi kuin mieslääkäreiden potilaiden kuolleisuus	17
3.3	Lääketieteellinen asiantuntemus vähentää käypähoitosuosituksen noudattamista Ruotsissa	18
3.4	Tuuppaukset ehkäisevät lainojen takaisinmaksuun liittyviä maksuhäiriöitä	19
3.5	Syntymäkuukausi on voimakkaasti yhteydessä lasten rokotekattavuuteen	20
4	Terveys ja hyvinvointi	22
4.1	Virtsankarkailun ja sen hoidon ympäristövaikutusten hierarkia: minikatsaus	23

4.2	Uudelleenkäytettävät ja kertakäyttöiset virtsankarkailualustat: ympäristövaikutusten arviointi päätöksenteon tukena terveydenhuollon hiilipäästöjen vähentämiseksi	25
4.3	Inkontinenssituotteista syntyvää ympäristökuormaa voidaan vähentää tinkimättä tuotteiden tai hoidon laadusta	26
4.4	Kokonaisvaltaisesti kestävä kontinenssihoidon malli sisältää sosiaalisen, ekologisen ja taloudellisen kestävyuden ulottuvuudet	27
5	Kestävä kehitys	30
5.1	Ilmastopolitiikkatoimien yhdistämisen aiheuttama monimutkaisuus saa ne vaikuttamaan tehokkaammalta, mutta tuntumaan rajoittavammilta	30
5.2	Miten meidän tulisi puhua ilmastonmuutoksesta?	32
5.3	Negatiiviset normit ja kestävä käyttäytyminen	33
5.4	Tulevat sukupolvet kestävää käyttäytymistä ohjaavana tekijänä	35
5.5	Ilmastomuutosuutisoinnin vaikutus autoiluun	36
5.6	Mikä määrittää suomalaislasten aktiivista koulumatkaliikkumista Suomessa?	37

1 Käyttäytymistieteet osana julkista hallintoa

Tutkijaryhmä: Nelli Hankonen (TAY), Matti T. J. Heino (TAY), Kaisa Saurio (TAY)

Tässä osiossa tarkastellaan käyttäytymistiedon hyödyntämistä politiikkatoimien suunnittelussa.

1.1 Satunnaistettujen kontrolloitujen tutkimusten (RCT) asema kultaisena standardina voi estää vaikuttavampien politiikkatoimien toteutusta

Tiivistelmä: Käyttäytymistieteissä on usein keskitytty i-kehykseen ("individual-frame"), jossa ongelmat kuten ylipaino ja velkaantuminen nähdään yksilön päätöksenteon virheinä. Ratkaisuna toimivat tuuppaukset ja muut interventiot, joilla pyritään vaikuttamaan yksilön käyttäytymiseen. I-kehyksessä järjestelmän säännöt ja instituutiot otetaan annettuna ja pyritään opettamaan yksilöä pelaamaan menestyksekkäämmin näillä säännöillä. Usein olisi kuitenkin järkevämpää ja eettisempää muuttaa pelin sääntöjä kuin pyrkiä muokkaamaan pelaajia siihen sopiviksi. Laajemmassa s-kehyksessä huomioidaan miten ongelmien taustalla ovat usein rakenteelliset tekijät kuten lainsäädäntö, kaavoitus ja instituutiot. Historiallisesti merkittävin edistys onkin tapahtunut suurempien järjestelmätason muutosten kautta.

Tällä hetkellä satunnaistettuja kontrolloituja kokeita (RCT) pidetään yleisesti parhaana tapana testata uusien politiikkatoimien vaikutusta ihmisten käyttäytymiseen.

Tiedetään kuitenkin, että vaikka merkittävin kehitys ihmisten hyvinvoinnissa on tapahtunut suurien poliittisten muutosten kautta, RCT-asetelmalla voidaan testata vain pienempiä interventioita. Toimenpiteitä, joilla autetaan ihmisiä tekemään parempia valintoja terveysvakuutuksen valinnassa voidaan satunnaistaa, mutta julkista terveydenhuoltoa ei voida. Jos intervention ei voida sanoa olevan vaikuttava ilman tutkimusnäyttöä RCT-tutkimuksista, mahdollisten interventioiden valikoima kapenee rajusti.

Käyttäytymistietoon perustuvan politiikan siirtäminen i-kehyksestä laajempaan s-kehykseen ("system-frame") vaatii tutkijoita esittämään uusia kysymyksiä. Helposti RCT-tutkimukseen sopivan yksilön valintoihin keskittymisen sijaan tulisi tutkia miten laajempia politiikkatoimia voidaan suunnitella, toteuttaa ja viestiä onnistuneesti. Tutkimuksessa tulisi hyödyntää enemmän myös esimerkiksi kvasikokeellista ja laadullista tutkimusta. Lisäksi ei pidä unohtaa, että poliittinen kehitys perustuu ja sen tulee perustua pääosin oppimiseen ja sopeutumiseen, jatkuvaan kokeiluun ja palautteen hyödyntämiseen – ei yksittäisiin kokeisiin.

Julkaisu: Connolly, D. J., Loewenstein, G., & Chater, N. (2025). An s-frame agenda for behavioral public policy research. *Behavioural Public Policy*, 9(3), 593-613.

Linkit: <https://www.cambridge.org/core/journals/behavioural-public-policy/article/an-sframe-agenda-for-behavioral-public-policy-research/3817664ED39D8C25FB5B4C04FE13AAC1>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Teoreettinen artikkeli

Tutkijan kommentti: Satunnaistettu kontrolloitu koe (RCT) on nousemassa myös Suomessa liian suureen rooliin tutkimusnäytön ja vaikuttavuuden arvioinnissa. RCT on erittäin tärkeä osa tutkijan työkalupakkia ja tuottaa usein luotettavaa tietoa sellaisissa kysymyksissä, joita sen avulla on mahdollista testata. Yhden tutkimusasetelman ei kuitenkaan tulisi hallita millään tutkimusalueella niin voimakkaasti, että se alkaa jopa rajoittaa mitä tutkimuskysymyksiä on mahdollista asettaa. (KS)

1.2 Käyttäytymistieteiden soveltaminen politiikassa: tuuppauksista kohti kompleksisten järjestelmien ymmärrystä?

Tiivistelmä: Käyttäytymistieteiden soveltaminen julkishallinnossa on kansainvälisesti siirtynyt enenevässä määrin tuuppauspohjaisesta toiminnasta systeemisempiin näkökulmiin (ks. "s-kehys" yllä). Näihin kuuluu kompleksisuustieteisiin pohjaava lähestymistapa, jossa ihmisten toimintaa tarkastellaan jatkuvasti muovautuvana vuorovaikutusjärjestelmänä, jonka eri osat vaikuttavat toisiinsa – usein ennakoimattomilla tavoilla – eikä lopputulos ole pelkkä osiensa summa. Tässä tutkimuksessa haastateltiin 12 kansainvälistä käyttäytymistieteiden asiantuntijaa, joiden työhön kuului julkisen sektorin toimijoiden neuvonanto ja kouluttaminen. Asiantuntijat määrittivät käyttäytymistieteiden soveltamisen (behavioral insights, BI) julkishallinnossa melko yhdenmukaisesti, mutta heidän näkemyksensä systeemisistä tai kompleksisuustieteisiin pohjaavista lähestymistavoista vaihtelivat merkittävästi. Useimmat pitivät siirtymää tuuppauspohjaisista interventioista laajempiin, systeemisiin lähestymistapoihin tärkeänä kehityssuuntana. Asiantuntijat tunnistivat järjestelmien kompleksisuuden huomiointia edistäviä tekijöitä (tarve laajemmalle näkökulmalle, kokemusperäinen asiantuntemus) ja esteitä (paine nopeisiin tuloksiin, yksinkertaisten viestintäinterventioiden helppous, käsitteiden monimuotoisuus). Yksinkertaiset viestintäpohjaiset interventiot ovat edelleen yleisiä niiden kustannustehokkuuden vuoksi. Vaikka uusia lähestymistapoja pidetään tärkeinä, niitä tunnetaan vaihtelevasti, eikä niiden täysi potentiaali ei ole vielä käytössä.

Julkaisu: Puukko, S., Heino, M. T. J., Kostamo, K., Saurio, K., Sniehotta, F. F., & Hankonen, N. (2024). How do behavioral public policy experts see the role of complex systems perspectives? An expert interview study. *Translational Behavioral Medicine*.

Linkki: <https://doi.org/10.1093/tbm/ibae024>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Laadullinen tutkimus

Tutkijan kommentti: Tutkimus viittaa siihen, että kansainvälisesti systeemisten lähestymistapojen tarve tunnistetaan. Suomessa käyttäytymistieteiden hyödyntäminen julkishallinnossa on vielä verrattain uutta, joten on tärkeää ymmärtää sekä kompleksisuusajattelun mahdollisuudet että sen soveltamiseen liittyvät haasteet. On hyvä myös

huomioida, että mikään lähestymistapa ei ole paras *kaikissa* tilanteissa: yksinkertaiset tuuppaukset voivat sopia esimerkiksi tilanteisiin, joissa on verrattain vähän liikkuvia osia. Kompleksisissa järjestelmissä taas ainoa varma asia on, että jokaisella vaikutuksella on sivuvaikutuksia – riskinhallinta sekä osallistava ennakointi ja varautuminen nousevat tärkeään rooliin, ja parasta usein onkin edetä pienen mittakaavan kokeiluilla. Tutkimus korostaa myös tarvetta koulutukselle, jotta lähestymistapoja voitaisiin integroida paremmin politiikkatoimiin. Kyseessä on tutkimusryhmän oma julkaisu, jota sittemmin hyödynnettiin tällaisen koulutuksen kehittämisessä. (MTJH)

1.3 Laadukkaan ja politiikkalähtöisen tutkimuksen tuottaminen edellyttää vahvoja suhteita, riittävää rahoitusta ja tiedon vaihtoa

Tiivistelmä: Tutkimuksessa selvitettiin 15 kansainvälisen käyttäytymistieteellisen yksikön kokemuksia yhteistyöstä päätöksentekijöiden kanssa. Tulokset osoittavat, että hyvälaatuisen ja politiikkalähtöisen tutkimuksen tuottamiseen tarvitaan kolmea kriittistä tekijää: poliittisen kentän ja prioriteettien ymmärrystä, riittävää rahoitusta sekä vahvoja suhteita päätöksentekijöihin. Vahvat suhteet ovat tärkeitä kaikissa vaiheissa hankkeen alusta tulosten toteutukseen. Tiedonvaihto – jossa tutkijat ja päätöksentekijät jakavat tietoa molempiin suuntiin – luo yhteisen ymmärryksen politiikkaongelmista ja käyttäytymistieteestä. Riittävä rahoitus mahdollistaa osaavan henkilöstön, tutkimusportfolion rakentamisen ja tulosten avoimen jakamisen. Tutkijat kehittivät STEPS-viitekehyksen, joka sisältää viisi suositusta yksiköille: Sharing (tiedon jakaminen), Transparency (läpinäkyvyys), Engagement (osallistaminen), Partnership (kumppanuus) ja Strong relationships (vahvat suhteet). Tutkimuksessa korostettiin myös, että päätöksentekijöiden tulisi sitoutua avoimeen tutkimustulosten jakamiseen ja yhteiskehitettyihin tutkimusohjelmiin politiikkaongelmien ratkaisemiseksi.

Julkaisu: Lecouturier, J., Vlaev, I., Chadwick, P., Chater, A.M., Kelly, M.P., Goffe, L., Meyer, C., Tang, M.Y., Antonopoulou, V., Graham, F. & Sniehotta, F.F. (2024). The critical factors in producing high quality and policy-relevant research: insights from international behavioural science units. *Evidence & Policy*, 20(2), 141–162.

Linkki: <https://doi.org/10.1332/17442648Y2023D000000001>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Laadullinen tutkimus

Tutkijan kommentti: Tutkimus korostaa, että tieteellisen tutkimuksen ja päätöksenteon välinen yhteistyö vaatii pitkäjänteistä panostusta molemmilta osapuolilta. Erityisesti kasvavan tiedevihamielisyyden aikana pelkkä tutkimustiedon tuottaminen ei riitä – tarvitaan jatkuvaa vuoropuhelua, keskinäistä oppimista ja luottamuksen rakentamista. Tutkimustulosten jakamisessakin olisi mahdollista Suomessa hyödyntää osallistamisen periaatetta: päätöksentekijät voitaisiin entistä useammin esimerkiksi kutsua fasilitoituihin työpajoihin. Näissä he pääsisivät osana suunnitteluprosessejaan työstämään tutkimustulosten seurauksia heidän omalle työlleen. Käytännössä tämä olisi osa yliopistojen kolmatta lainsäädännöllistä tehtävää – yhteiskunnallista vuorovaikutusta. Siihen varattua työaika tai rahoitusta tulisi mahdollisesti lisätä, jotta tutkimuksesta saadaan paras mahdollinen hyöty irti. (MTJH)

2 Demokratian vahvistaminen: kuuleminen, osallisuus ja yhdenvertaisuus

Tutkija: Hanna Hämäläinen (TY)

2.1 Sääntelyn vinoutumiselle altistavat tekijät huomioitava paremmin lainvalmistelussa

Tiivistelmä: Artikkelissa tarkastellaan ns. marjalain (laki luonnontuotteita keräävien ulkomaalaisten oikeudellisesta asemasta, 487/2021) valmisteluprosessia. Tutkimuksessa selvitettiin intressiryhmien osallisuutta valmistelun yhteydessä sekä sitä, miten ja keiden kuuleminen vaikutti lain lopulliseen sisältöön. Aineiston perusteella elinkeinoalan edustajilla ja viranomaisilla oli merkittävä rooli marjalain valmistelussa, kun taas marjanpoimijoiden ääni puuttui lähes kokonaan. Valmistelussa myös poimijoiden asemaa koskevat huolet huomioitiin vain pintapuolisesti. Hallituksen esityksessä korostui poimijoiden yrittäjämäinen riippumattomuus, jota koskeva kritiikki sivuutettiin. Yritysten tasapuolisen kohtelun turvaamiseen liittyvät huolenaiheet sen sijaan johtivat muutoksiin lakitekstissä. Tulosten perusteella todetaan, että valmisteluun sisältyneeseen kuulemiseen liittyi useita tekijöitä, esimerkiksi tieto lausuntokierroksen olemassaolosta ja suomen kielen taito, jotka heikensivät ulkomaalaisten marjanpoimijoiden mahdollisuuksia osallistua valmisteluun. Tämä yhdessä marjanpoimijoiden heikon organisoitumisen ja siitä seuraavan intressiryhmien välisen vallan epätasapainon sekä eräiden muiden valmisteluun liittyvien tekijöiden kanssa altistivat lainvalmistelun vinoutumiselle. Sääntelyn vinoutumisen välttämiseksi johtopäätöksenä suositellaan, että kaikkia lain vaikutuspiirissä olevia ryhmiä, erityisesti haavoittuvassa asemassa olevia, kuullaan tasapuolisesti jo lainvalmistelun alkuvaiheessa.

Julkaisu: J. Vanto ym. (2025), Sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävä lainvalmistelu sääntelykaappauksen kontekstissa – tapaus marjalaki. Oikeus 1/2025, 9–35.

Linkki: <https://www.edilex.fi/oikeus/1001110001.pdf>

Vertaisarvioitu: Kyllä.

Tutkimuksen luonne: Laadullinen tapaustutkimus.

Tutkijan kommentti: Tutkimus on tärkeä, koska se tekee näkyväksi suomalaisen lainvalmistelun käytänteisiin liittyviä vaaranpaikkoja vallan epätasapainon kannalta konkreettisesti tapauksessa. Marjalain valmistelun yhteydessä ulkomaiset kausityöntekijät eivät käytännössä päässeet vaikuttamaan heitä koskevan sääntelyn valmisteluun, kun taas esimerkiksi elinkeinoalan vaikutusvalta oli suuri. Tulokset korostavat haavoituvassa asemassa olevien ryhmien osallistamisen tärkeyttä. Vastaavanlaisia puheenvuoroja on viime vuosien aikana esitetty niin Suomessa kuin maailmallakin käydyssä keskustelussa haavoituvassa asemassa olevien ryhmien osallisuudesta sekä sitä koskevista puutteista ja niiden seurannaisvaikutuksista. Tutkimus antaa kattavan kuvan marjalain valmistelusta, sillä sen analyysissä on hyödynnetty laajasti valmisteluaineistoa luonnosvaiheesta alkaen. (HH)

2.2 Vaikutusarvioinnit suomalaisessa lainvalmistelussa pandemian aikana

Tiivistelmä: Artikkelissa tarkastellaan kansallisessa lainvalmistelussa tehtyjä vaikutusarviointeja COVID-19-pandemiaan liittyvissä esityksissä. Aineistona analysoitiin laadullisin menetelmin 17 hallituksen esitystä, joista arvioitiin sekä etukäteisiä vaikutusarviointeja (ex ante) että toimeenpanoa ja jälkiarviointeja koskevia osuuksia (ex post). Valitut esitykset olivat yhteiskunnallisesti merkittäviä ja sisälsivät perusoikeusrajoituksia. Tuloksissa havaittiin, että vaikutusarvioinnit jäivät kriisin kiireessä usein pinnallisiksi, ja esimerkiksi sosiaaliset ja perusoikeusvaikutukset jäivät puutteellisesti arvioituiksi. Taloudellisia vaikutuksia sen sijaan pyrittiin tuomaan esiin useammin. Esityksistä ei useinkaan käynyt selvästi ilmi, miksi ehdotetut rajoitukset olisivat hyödyllisiä haittoja suurempia tai miksi ne olisivat paras mahdollinen vaihtoehto. Jälkiarvioinnin osalta arvioinnit keskittyivät lähinnä pandemiatilanteen yleiseen seurantaan, eivätkä yksittäisten rajoitusten toimivuuteen. Myönteistä oli se, että epävarmuudet ja rajoitusten kielteiset vaikutukset tuotiin avoimesti esiin. Toisinaan vaikutusarvioita täydennettiin myöhemmissä vaiheissa, kun rajoituksia jatkettiin tai otettiin uudelleen käyttöön. Tutkimus osoitti, että kriisitilanteessa vaikutusarvioinnin merkitys tunnistetaan,

mutta käytännön toteutus jää monin osin pinnalliseksi ja epäjohtonmukaiseksi, mikä vaikeutti rajoitusten välttämättömyyden ja oikeasuhtaisuuden arviointia.

Julkaisu: E. Lindström ym. (2025). Lessons to Be Learned from Impact Assessments in Times of Crises: A Qualitative Analysis of Finnish Law-Drafting during COVID-19. *Journal of Benefit-Cost Analysis*, 1–26.

Linkki: <https://doi.org/10.1017/bca.2025.10033>

Vertaisarvioitu: Kyllä.

Tutkimuksen luonne: Laadullinen.

Tutkijan kommentti: Artikkelin tuottaa kiinnostavaa, laadullista tietoa suomalaisesta lainvalmistelusta poikkeuksellisissa oloissa ja paljastaa konkreettisia puutteita vaikutusarvioinneissa. Tutkimuksen aineisto on rajattu yhteiskunnallisesti merkittävimpiin hallituksen esityksiin, mikä tekee havainnoista painavia. Laadullinen lähestymistapa tuo analyysiin syvyyttä, mutta samalla osin rajoittaa yleistettävyyttä. Tutkimus vahvistaa aiemman tutkimushavainnon siitä, että normaaliaikojen valmistelun puutteet korostuvat kriisissä. Kriisinkestävyyden kannalta olennaisinta olisikin huolehtia prosessien toimivuudesta jo normaalioloissa. Artikkelin ehdotus erillisestä toimitelmasta jälkiarvioiteja varten on kiinnostava, mutta osin ehkä liian yksinkertainen ratkaisu. Keskeiseksi kysymykseksi jää, mistä toiminnan resurssit käytännössä löydetäisiin ja kuinka tällaisen toimitelimen rooli sovitettaisiin yhteen ministeriöiden itsenäisyyden ja valmisteluvastuun kanssa. (HH)

2.3 Tekoälykehityksestä, demokratiasta ja tiedollisista oikeuksista

Tiivistelmä: Sitran muistiossa tarkastellaan, miten tekoälykehityksen myötä syntynyt tiedollisen vallan keskittyminen suuriin teknologiayrityksiin luo tiedollista eriarvoisuutta ja uhkaa demokratiaa. Tarkastelu on toteutettu analysoimalla tekoälykehityksen rakenteita ja seurauksia tiedollisen vallan näkökulmasta. Tarkastelu osoittaa, että tiedollisen vallan kasautuminen teknologiayrityksille heikentää kansalaisten mahdollisuuksia

sia ymmärtää, arvioida ja vaikuttaa tekoälyä koskeviin päätöksiin. Tekoälykehitys tuottaa yhteiskunnallisia, sosiaalisia, eettisiä ja ekologisia haasteita liittyen esimerkiksi tekijänoikeuksiin, harjoitusdatan vinoumiin ja tekoälyn suureen energiankulutukseen. Yhteiskuntien tulisi ryhtyä toimiin tekoälyn liittyvän tiedollisen epätasa-arvon purkamiseksi ja sen myötä vahvistaa kansalaisten valmiuksia toimia tekoälyn aikakaudella. Ratkaisuksi ehdotetaan neljään, tiedollisiksi oikeuksiksi kutsuttuun pilariin – pääsy tietoon, osaaminen, osallistuminen sekä vapaus painostuksesta – nojaavaa mallia, joka tarjoaa yhteiskunnan toimijoille keinoja tarjota kansalaisille ja eri instituutioille paremmat valmiudet vaikuttaa tekoälyn kehitykseen demokraattisesti ja läpinäkyvästi.

Julkaisu: K. Hantula (2025). Tiedolliset oikeudet tekoälyn aikakaudella – Demokraattisten yhteiskuntien vastalääke tekoälykehityksen tiedollisen vallan keskittymiselle. Sitran muistio, 1–34.

Linkki: <https://www.sitra.fi/julkaisut/tiedolliset-oikeudet-tekoalyn-aikakaudella/>

Vertaisarvioitu: Ei.

Tutkimuksen luonne: Asiantuntijaselvitys

Tutkijan kommentti: Muistio on kiinnostava, koska se tuo esiin tekoälykehityksen haasteita tiedollisen vallan ja demokratian näkökulmasta, mutta myös ehdotuksia siitä, miten julkinen sektori voi vahvistaa kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia tekoälyä koskevaan päätöksentekoon turvaamalla avoimen tiedonsaannin, kehittämällä tekoälylukutaitoa ja luomalla uusia osallistumisen käytäntöjä. Muistion neljä pilaria tarjoavat virikkeitä jäsentää ja kehittää tekoälyn vastuullista käyttöä yhteiskunnan eri toimijoiden tasolla. Muistion ehdotukset jäävät kuitenkin melko yleiselle tasolle ja konkreettiset toimintamallit käytännön työhön jäävät jatkokehityksen varaan. Muistion viesti siitä, että yhteiskunnat eivät ole täysin toimintakyvyttömiä tekoälyn kehityksen suhteen ja että kehityksen suuntaan voidaan vaikuttaa, on kuitenkin merkittävä ja huomioarvoinen. (HH)

2.4 Äänestysvelvollisuus ja nuorten äänestyskäyttäytyminen

Tiivistelmä: Artikkelissa tutkitaan australialaisten nuorten äänestyskäyttäytymistä. Australiassa täysi-ikäisillä kansalaisilla on lain mukaan velvollisuus äänestää kaikissa vaaleissa. Äänestämättä jättämisestä seuraa sakko. Aineistona käytettiin valtakunnallista kyselyä, johon vastasi noin 1 500 nuorta. Kyselyssä selvitettiin eroja 1) äänestäneiden, 2) äänestäjäksi rekisteröityneiden mutta äänestämättä jättäneiden sekä 3) äänestäjäksi rekisteröimättömien välillä. Tulokset osoittavat, että äänestämättä jättäneet nuoret molemmissa ryhmissä (2 ja 3) erottuvat äänestäneistä työttömyyteen, vähäiseen poliittiseen kiinnostukseen ja heikompaan demokratiauskoon liittyvin perustein. Kuitenkin äänestämisen tärkein syy lähes puolelle nuorista oli sanktion (sakko) välttäminen, ja vain kolmannes olisi varmasti äänestänyt ilman pakkoa. Rekisteröityneet nuoret jättivät äänestämättä yleisimmin sairastumisen, politiikan kiinnostamattomuuden tai unohduksen perusteella. Äänestäjäksi rekisteröimättömyys johtui useimmin politiikan kiinnostamattomuudesta, mutta merkille pantavaa on, että noin kolmannes kertoi syyksi tiedon puutteen: he eivät tienneet velvollisuudesta tai rekisteröitymistä vasta. Valtaosa heistä aikoi äänestää seuraavissa vaaleissa. Kokonaisuudessaan tutkimus korostaa, että nuorten poliittiseen osallistumiseen vaikuttavat vahvasti heidän sosiaaliset ja taloudelliset voimavaransa.

Julkaisu: Ammassari, S. ym. (2025). Young voters, abstainers and unregistered: Generation Z turnout in a compulsory system. *Political Studies*, 1–22

Linkki: <https://doi.org/10.1177/00323217251314603>

Vertaisarvioitu: Kyllä.

Tutkimuksen luonne: Tapaustutkimus, määrällinen kyselytutkimus

Tutkijan kommentti: Artikkelin tematiikka on kiinnostava ja tarkentaa ymmärrystä nuorten äänestyskäyttäytymisestä. Nuorten alhainen äänestysaktiivisuus on puhuttanut tutkijoita niin Suomessa kuin laajemminkin maailmalla. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että järjestelmässä, jossa kaikilla täysi-ikäisillä on äänestysvelvoite, nuorten äänestyskäyttäytymistä ohjaa usein sanktion välttäminen eikä kiinnostus politiikkaan. Tutkimuksen tulos siitä, että suuri osa rekisteröimättömistä nuorista perusteli

toimintaansa tietämättömyydellä, korostaa tiedotuksen ja kansalaiskasvatuksen tarvetta. Vaikka tietoa on saatavilla, saavuttaako se nuoret? Tutkimustulosten yleistettävyyden rajoitteena on, että kyseessä on poikkeuksellisen tiukkaa, australialaista järjestelmää koskeva tapaustutkimus. Toisaalta esimerkiksi nuoret tavoittava vaaliviestintä on kuitenkin ollut keskustelussa myös Suomessa eli sikäli ainakin jotkut tutkimuksessa tunnistetut käyttäytymismotiivit näkyvät myös meillä. (HH)

2.5 Päihdepalvelujen yhdenvertaisen saavutettavuuden haasteet Suomessa

Tiivistelmä: Artikkelissa tutkitaan päihdepalvelujen saavutettavuuden esteitä Suomessa. Tutkimus yhdistää oikeusdogmaattisen analyysin ja laadullisen haastatteluaineiston, joka koostuu 21 päihdepalveluammattilaisen näkemyksistä. Tuloksissa tunnistetaan viisi saavutettavuuden ulottuvuutta: institutionaalinen, informatiivinen, taloudellinen, fyysinen ja kokemuksellinen. Keskeisiä haasteita ovat palvelujen hajanaisuus, alueelliset erot, riittämättömät resurssit sekä asiakkaiden kokema leimautuminen. Vaikka lainsäädäntö tukee palvelujen yhdenvertaista saatavuutta, käytännön toteutus ei usein vastaa asiakkaiden tarpeita. Haastatteluaineistossa korostetaan kokemusasiantuntijoiden roolia ja tarvetta kuulla palvelujen käyttäjiä. Myös riittävän ja ymmärrettävän tiedon merkitys nostetaan esille. Ilman tietoa ei ole todellista mahdollisuutta osallistua tai vaikuttaa. Tutkimus korostaa tarvetta palvelujärjestelmän uudistamiseen, jotta yksilön oikeudet toteutuisivat aidosti ja yhdenvertaisesti. Tutkimus perustuu pääosin Vanjusovin väitöskirjaan (2022).

Julkaisu: Vanjusov, H. ym. (2025). Challenges of Accessibility: Finnish Substance Abuse Services Perspective. *Social Inclusion* 13,1–22.

Linkki: <https://doi.org/10.17645/si.10418>

Vertaisarvioitu: Kyllä.

Tutkimuksen luonne: Oikeusdogmaattinen ja laadullinen (haastattelu)

Tutkijan kommentti: Artikkelin on kiinnostava, koska se tarjoaa arvokasta tietoa päihdepalvelujen yhdenvertaisen saavutettavuuden toteutumisesta Suomessa ja siitä,

missä kohdin järjestelmä epäonnistuu lakisääteisten oikeuksien toteuttamisessa. Kyse on viimekädessä myös demokratiasta ja oikeusvaltiosta: jos palvelut eivät ole aidosti saavutettavissa, kansalaisten yhdenvertaisuus ja osallisuus eivät voi toteutua. Artikke-
lissa analysoidaan palveluiden saavutettavuutta moniulotteisesti. Tutkimusaineisto ei
kuitenkaan ole aivan tuore (2016–2018) ja ajoittuu ajalle ennen sote-uudistusta ja
päihdepalvelulain uudistusta (2022), mikä tuodaan esille myös artikkelissa. Tutkimus-
kirjallisuuden perusteella aineiston osoittamat haasteet eivät ole kuitenkaan kadon-
neet minnekään. Artikkelit tarjoaa tärkeitä näkökulmia palvelujärjestelmän kehittämi-
seen ja demokratian ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden vahvistamiseen. (HH)

3 Käyttäytymistaloustiede

Tutkija: Lauri Sääksvuori (THL)

3.1 Liikunta lisää opiskelijoiden oppimista

Tiivistelmä: Tämä tutkimus selvittää kuntosaliharjoittelun vaikutusta yliopisto-opiskelijoiden opintomenestykseen Norjassa. Tässä satunnaistetussa kontrolloidussa tutkimuksessa 400 yliopisto-opiskelijalle, joilla ei ollut voimassa olevaa kuntosalikorttia, tarjottiin ilmainen sisäänpääsy kuntosalille yhden lukukauden ajaksi. Tutkimuksen tulosten perusteella ilmainen kuntosalikortti lisäsi sekä kuntosaliharjoittelun määrää että paransi oppimistuloksia. Tulosten perusteella kuntosalikortti ja sitä seurannut harjoitteluaktiivisuuden lisääntyminen lisäsi suoritettujen opintopisteiden määrää noin 0.15 keskihajontaa. Tässä tutkimuksessa lisääntyneiden opintopisteiden määrä selittyy sekä kurssien vähentyneillä keskeyttämisillä että paremmalle opintomenestyksellä kurssien lopputenteissa. Tutkijoiden esittämän tutkinnan mukaan liikunnan vaikutus opintomenestykseen selittyy ensisijaisesti opiskelijoiden parantuneilla elintavoilla ja itsekontrollilla (esim. nukkuminen).

Julkaisu: Cappelen, A. W., Charness, G., Ekström, M., Gneezy, U., & Tungodden, B. Exercise improves academic performance. *Journal of Political Economy*, Forthcoming.

Working paper: Cappelen, A. W., Charness, G., Ekström, M., Gneezy, U., & Tungodden, B. (2017). Exercise improves academic performance. *NHH Dept. of Economics Discussion Paper*, (08).

Linkki: <https://www.journals.uchicago.edu/doi/abs/10.1086/738251>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Satunnaistettu kontrolloitu koe, joka hyödyntää muun muassa norjalaisia opintorekisteriaineistoja.

Tutkijan kommentti: Erilaisilla liikkumaan kannustavilla interventiolla ajatellaan usein olevan positiivisia vaikutuksia liikkujan terveyteen ja opintomenestykseen. Toisaalta

luotettavista tutkimusasetelmista saatavaa tutkimusnäyttöä näiden interventioiden vaikutusten suunnasta, suuruudesta ja kestosta on ollut melko vähän. Tämä tutkimus osoittaa varsin luotettavasti, kuinka ilmaisen saliharjoittelumahdollisuuden tarjoaminen parantaa opiskelijoiden opintomenestystä lukukauden aikana. Intervention todennäköinen vaikutusmekanismi liittyy parantuneeseen yleiseen elämänhallintaan.

Tutkimustulosten voidaan ajatella yleistävän melko suurella todennäköisyydellä suomalaisiin opiskelijoiden. Tämän tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että varsin mallillisella, mutta säännöllisellä, harjoitusmäärien lisäyksellä voi olla merkittävä vaikutus lasten ja nuorten oppimistuloksiin (LS).

3.2 Naislääkäreiden potilaiden 30-päivän kuolleisuus on pienempi kuin mieslääkäreiden potilaiden kuolleisuus

Tiivistelmä: Tämä artikkeli pyrkii selvittämään hoitavan lääkärin sukupuolen merkitystä hoidettavan potilaan terveydelle. Tämä tutkimus hyödyntää laajaa yhdysvaltalaisista aineistoa, joka sisältää tietoja sekä sairaaloissa potilaista hoitavien lääkärin että potilaisen sukupuolesta ja terveystulemista. Tutkimuksen tulokset perustuvat sisätautiosastoilla hoidettujen potilaiden 30-päivän kuolleisuuteen ja uuden hoitojakson todennäköisyyteen. Tutkimuksen tulosten perusteella sekä mies että naispotilaiden kuolleisuudet laskivat, mikäli heitä hoitava lääkäri oli nainen. Naislääkärien antaman hoidon hyödyt olivat suurempia naisille kuin miehille - naisten 30-päivän kuolleisuus oli 8.15% ja miesten kuolleisuus 8.38%.

Julkaisu: Miyawaki, A., Jena, A. B., Rotenstein, L. S., & Tsugawa, Y. (2024). Comparison of hospital mortality and readmission rates by physician and patient sex. *Annals of Internal Medicine*, 177(5), 598-608.

Linkki: <https://www.acpjournals.org/doi/abs/10.7326/M23-3163>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Laajoja yhdysvaltalaisia terveydenhuollon rekisteriaineistoja hyödyntävä empiirinen tutkimus

Tutkijan kommentti: Tämä tutkimus on jatkoa aiemmalle vuonna 2017 julkaistulle tutkimukselle *'Comparison of hospital mortality and re-admission rates for Medicare patients treated by male vs female patients'*. Tutkimusten uskottavuutta ja merkittävyyttä lisää melko uskottavien tutkimusasetelmien hyödyntäminen muun muassa vertaamalla potilaiden kuolleisuutta saman sairaalan sisällä. Tutkimusten perusteella voidaan perustellusti väittää, että erot kuolleisuudessa eivät selity potilaiden valikoitumisella. Erot nais- ja mieslääkäreiden hoitamien potilaiden kuolleisuudessa ovat pieniä, mutta tulkittavissa kliinisesti merkittäviksi.

Tutkimus on osa hyvin laajaa tutkimuskirjallisuutta, joka on osoittanut huomattavia yksilökohtaisia eroja terveydenhuollon hoitopäätöksissä. Huomattava osa terveydenhuollon menokehityksestä ja alueellisista eroista terveydenhuollon kustannuksissa selittyy tarjontatekijöillä – erityisesti eroilla potilaita hoitavien lääkäreiden käyttäytymisessä (LS).

3.3 Lääketieteellinen asiantuntemus vähentää käypähoitosuosituksen noudattamista Ruotsissa

Tiivistelmä: Tämä tutkimus selvittää käypähoitosuosituksen ('medical guidelines', Socialstyrelsen) noudattamista Ruotsissa. Tutkimus perustuu tutkimusasetelmaan, joka hyödyntää tilannetta, jossa lääketieteellisen koulutuksen saanut henkilö tai koulutuksen saaneen läheinen henkilö on itse hoidettavana potilaana. Tutkimuksessa selvitetään hoitosuosituksen noudattamista 63 eri hoitosuosituksen osalta ja havaitaan, että lääketieteellinen asiantuntemus *vähentää* hoitosuosituksen noudattamista 3.8 prosenttiyksikköä suhteessa muihin potilaisiin, jotka noudattavat suosituksia 54.4 prosentin todennäköisyydellä. Tutkimustulokset viittaavat siihen, että hoitosuosituksen noudattamatta jättäminen ei selity potilaiden huolimattomuudella tai tietämättömyydellä hoitosuosituksista.

Julkaisu: Finkelstein, A., Persson, P., Polyakova, M., & Shapiro, J. M. (2022). A taste of their own medicine: Guideline adherence and access to expertise. *American Economic Review: Insights*, 4(4), 507-526.

Linkki: <https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/aeri.20210591>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Laajoihin rekisteriaineistoihin perustuva havainnoiva empiirinen tutkimus.

Tutkijan kommentti: Tutkimustietoon perustuvat yleiset hoitosuosituksen ovat saaneet merkittävän aseman lukuisissa maissa, Suomi mukaan lukien. Näiden hoitosuositusten noudattaminen on monin paikoin kuitenkin varsin vähäistä. Tämän tutkimuksen tulokset herättävät kysymyksiä laadittujen hoitosuositusten uskottavuudesta ja osoittaa, että suositusten noudattamatta jättämisessä ei ole merkittävässä määrin kyse potilaiden huolimattomuudesta tai tietämättömyydestä hoitosuosituksista. Tutkimus kyseenalaistaa oletuksen, että parempi informaatio hoidoista ja hoitosuosituksista johtaa parempaan hoitoon sitoutumiseen (LS).

3.4 Tuuppaukset ehkäisevät lainojen takaisinmaksuun liittyviä maksuhäiriöitä

Tiivistelmä: Tämä artikkeli selvittää käyttäytymistieteellisen tiedon avulla räätälöityjen sähköpostiviestien vaikutusta opintolainojen takaisinmaksuun liittyviin maksuhäiriöihin. Tutkimuksen kohdejoukkoon kuuluivat kaikki Yhdysvalloissa vähintään yhden opintolainan takaisinmaksuerän eräpäivänä maksattamatta jättäneet henkilöt. Tutkimuksen kohdejoukko on poikkeuksellisen suuri ja kattaa lähes 13 miljoonaa henkilöä. Tutkimuksen tulosten perusteella tutkijoiden räätälöimät sähköpostit vähensivät lainanottajien maksuhäiriöitä (60-päivää eräpäivän jälkeen) 0.42 prosenttiyksikköä. Tutkimuksen tulosten perusteella ensimmäistä viestiä seurannut muistutusviesti lisäsi edelleen viestien vaikutuksia. Tutkimuksen tulosten mukaan eri viestiversioista tehokkaimmaksi osoittautuivat viestit, joissa lainan maksuohjelmaan sitoutumisesta saata- vat säästöt kuvattiin prosentteina absoluuttisten (dollarimääräisten) säästöjen sijaan.

Tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että viestien räätälöinnillä voidaan tehostaa viestien vaikuttavuutta, mikäli lähetettävien viestien skaala on riittävän suuri.

Julkaisu: Kuan, R., Blagg, K., Castleman, B. L., Darolia, R., Matsudaira, J. D., Milkman, K. L., & Turner, L. J. (2025). Behavioral nudges prevent loan delinquencies at scale: A 13-million-person field experiment. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 122(4), e2416708122.

Linkki: <https://www.pnas.org/doi/abs/10.1073/pnas.2416708122>

Vertaisarvioitu: Kyllä.

Tutkimuksen luonne: Satunnaistettuun kontrolloituun kokeeseen perustuva tutkimus äärimmäisen suuressa kohdejoukossa (n.13 miljoonaa henkilöä).

Tutkijan kommentti: Tämä tutkimus osoittaa, että (akateeminen) tuuppausten vaikuttavuutta tutkiva kirjallisuus ei ole kuollut. Tutkimus vahvistaa viime vuosina syntynyttä käsitystä siitä, että erilaisten tuuppausten vaikutusten vaikutuskoko on usein hyvin pieni, mutta toisaalta niiden toteuttaminen voi olla äärimmäisen helposti skaalautuvaa ja kustannustehokasta. Tutkimus puoltaa – aiemman laajan tutkimuskirjallisuuden mukaisesti – ajatusta, että myös suomalaisessa julkishallinnossa voitaisiin panostaa kokeiluihin (satunnaistettu kontrolloitu koe) ja tuuppauksiin perustuvaan toimintatapaan. Vaikka yksittäisten valinta-arkkitehtuuriin tehtävien muutosten vaikutusten voidaan olettaa olevan hyvin pieniä, niiden vaikutus hyvin laajan skaalan toiminnassa (esim. Kela, Verohallinto ja hyvinvointialueet) voi olla käytännössä varsin huomattava. Laajojen kotimaisten rekisteriaineistojen avulla tätä tutkimus- ja kehitystoimintaa olisi mahdollista toteuttaa uskottavasti varsin maltillisin resurssein (LS).

3.5 Syntymäkuukausi on voimakkaasti yhteydessä lasten rokotekattavuuteen

Tiivistelmä: Tämän tutkimuksen pääasiallinen tavoite on selvittää lasten influenssaroitteiden tehokkuutta laajoja rekisteriaineistoja hyödyntämällä. Näitä vaikutuksia selvitetään hyödyntämällä havaintoa, joka osoittaa syksyllä syntyneiden yhdysvalta-

laisten 2–5-vuotiaiden lasten influenssarokotekattavuuden olevan peräti 23.4 prosenttiyksikköä korkeampi kuin samanikäisten lasten influenssarokotekattavuus keskimäärin. Ilmeisin selitys tällä havainnolla on syksyllä syntyneiden lasten neuvolakäyntien ajoittuminen syyskaudelle, jolloin influenssarokote voidaan annostella vuosittaisen neuvolakäynnin yhteydessä ilman erillistä ajanvarausta. Tämä tutkimus osoittaa, kuinka melko satunnaiselta vaikuttavalla tekijällä (syntymäkuukausi) voi olla hämmästyttävän voimakas yhteys rokotekattavuuteen ja terveyskäyttäytymiseen.

Julkaisu: Anderson, M. L., Dobkin, C., Gorry, D., & Tseng, H. F. (2025). *Real-world Effectiveness of the Influenza Vaccine in Young Children*, American Economic Journal: Applied Economics

Linkki: <https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/app.20240297&&from=f>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Yhdysvaltalaisia terveydenhuollon rekisteriaineistoja hyödyntävä havainnoiva tutkimus.

Tutkijan kommentti: Korkea rokotekattavuus on tärkeä kansanterveydellinen tavoite. Tämä tutkimus osoittaa, kuinka melko satunnaiselta vaikuttavalla tekijällä (syntymäkuukausi) voi olla hämmästyttävän voimakas yhteys rokotekattavuuteen. Tämän tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että palvelun saatavuuden helppous vaikuttaa merkittävästi ennaltaehkäisevien terveydenhuollon (mukaan lukien rokotteet) palveluiden hyödyntämiseen. Tutkimuksen tulokset puoltavat voimakkaasti sitä, että useita rokotteita pyritään tarjoamaan samalla käynnillä (esim. yli 75-vuotiaiden korona- ja influenssarokotus) ja sekä tavanomaisten rutiinikäyntien yhteydessä (LS).

4 Terveys ja hyvinvointi

Tutkijaryhmä: Tuulia Lahtinen (TAY), Pilvi Kuitu (TAY), Heidi Kesanto-Jokipolvi (TAY), Terhi Koivumäki (TAY), Pilvikki Absetz (TAY)

Inkontinenssi, eli tahaton virtsan- ja ulosteenkarkailu on terveysongelma, joka vaikuttaa satoihin miljooniin ihmisiin. Arviolta noin 10 prosenttia aikuisista naisista kokee virtsan-karkailua vähintään kerran viikossa ja satunnaista karkailua 25-45 prosenttia. Miehillä virtsainkontinenssin esiintyvyyden on arvioitu olevan noin 5-32 prosenttia. Sekä naisilla että miehillä ikä vaikuttaa keskeisesti yleisyyteen. Aikuisväestössä ulosteinkontinenssin esiintyvyys vaihtelee noin 3–15 prosentin välillä, mikä selittyy käytettyjen määritelmien ja tutkimusmenetelmien eroilla. ¹

Inkontinenssi on siis väestössä yleistä, jopa siinä määrin että sitä pidetään sekä kansalaisten että ammattilaisten parissa normaalina ikääntymiseen ja naisilla myös raskautsiin liittyvänä ilmiönä. Inkontinenssista aiheutuu kuitenkin merkittäviä negatiivisia vaikutuksia. Yksilöiden elämänlaatuvaikutusten lisäksi kustannuksia koituu sekä yksilölle että yhteiskunnalle. Vuonna 2023 pelkästään virtsainkontinenssin arvioitiin aiheuttavan Suomessa noin miljardin euron kustannukset. Lisäksi inkontinenssi tuottaa merkittäviä ympäristövaikutuksia. Inkontinenssin hallintaan käytetään useimmiten kertakäyttöisiä, imukykyisiä suojia. Ikääntyvissä yhteiskunnissa aikuisten inkontinenssisuojista kertyvä jäte on jo ohittanut lasten vaippajätteen määrän ². Kertakäyttöiset inkontinenssisuojat päätyvät jätteeksi, jota ei tällä hetkellä juurikaan hyödynnetä. Suomessa suojat poltetaan, mutta useissa maailman maissa ne päätyvät kaatopaikoille. Vaikka tuotekehitystä ympäristöystävällisempiin suojiin tapahtuu ja jätteiden käsittelyä voidaan kehittää, tarkeintä on paneutua inkontinenssin tehokkaaseen ennaltaehkäisyyn ja hoitoon.

Katsauksemme tarkastelee inkontinenssia ensisijaisesti ympäristön näkökulmasta. Suojia käyttävien yksilöiden sijasta katsaus korostaa kokonaisvaltaisen, sosiaalista, ekologista ja taloudellista kestävyyttä edistävän toimintamallin merkitystä inkontinenssin hoidossa. Jotta hoitokäytäntöjä voitaisiin muuttaa kestävämmiksi, tarvitaan lisää tutkimusta arjessaan inkontinenssisuojia käyttävien kuluttajien sekä terveydenhuollon ammattilaisten näkemyksistä kestävästä kontinenssihoidon toteutumisen edellytyksistä.

¹ Cardozo, L, Rovner, E, Wagg, A, Wein, A, Abrams, P. (Eds) Incontinence 7th Edition (2023). ICI-ICS. International Continence Society, Bristol UK, ISBN: 978-0-9569607-4-0.

² Thompson Brewster, E., Rounsefell, B., Lin, F., Clarke, W., & O'Brien, K. R. (2022). Adult incontinence products are a larger and faster growing waste issue than disposable infant nappies (diapers) in Australia. Waste Management (Elmsford), 152, 30–37. <https://doi.org/10.1016/j.wasman.2022.07.038>

4.1 Virtsankarkailun ja sen hoidon ympäristövaikutusten hierarkia: minikatsaus

Tiivistelmä: Euroopassa noin 55–60 miljoonan ihmisen on arvioitu kärsivän virtsankarkailusta ja tämän luvun odotetaan edelleen nousevan väestön ikääntymisen, ylipainon ja liitännäissairauksien takia. European Association of Urology arvioi virtsankarkailun aiheuttamien kustannusten olevan Euroopassa tällä hetkellä lähes 70 miljardia euroa ja vuoteen 2030 mennessä jo liki 90 miljardia. Suurin ympäristövaikutus on kertakäyttöisillä inkontinenssisuojilla. OECD-maissa jopa 5–8 prosenttia kuntien yhdyskuntajätteestä tulee kertakäyttöisistä suojista. Tässä minikatsauksessa peräänkuulutetaan toimia tietoisuuden ja ennaltaehkäisyyn lisäämiseksi sekä hoito- ja hoivakäytäntöjen muuttamiseksi resurssien käytön kannalta kestävämpään suuntaan (ks. Kuvio 1). Minikatsauksen pääviesti koskee kokonaisvaltaisen lähestymistavan välttämättömyyttä.

Kuvio 1. Optimaalinen jätehierarkia ympäristöystävällisemmille kontinenssin hoitokäytänteille. Hierarkia perustuu EU:n jätedirektiiviin ja alkuperäinen kuvio on Tiina Vaittisen Vaippaprojektista (www.padproject.online).

Julkaisu: Bus, Mieke T.J. ym. Beyond the Waste: Reducing the Environmental Burden of Urinary Incontinence. European Urology Focus, Volume 11, Issue 2, 201 – 203.

Linkki: [https://www.eu-focus.europeanurology.com/article/S2405-4569\(25\)00124-5/fulltext](https://www.eu-focus.europeanurology.com/article/S2405-4569(25)00124-5/fulltext)

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Minikatsaus, ei systemaattinen

Tutkimusryhmän kommentti: Minikatsauksen viestiä olisi vahvistanut menetelmien tarkempi kuvaus sekä katsauksen perustana olleen aineiston systemaattinen haku ja raportointi. Vaikka Suomessa inkontinenssijätteet kierrätetään ja käytetään energian tuottamiseen (kuvion 1 hierarkiassa RECYCLE), voisi julkinen sektori säästää huomattavasti sekä kustannuksia että ympäristöä panostamalla hierarkian alkupään toi-

miin eli ennaltaehkäisyyn ja ympäristöystävällisiin tuotteisiin. Ennaltaehkäisevillä toimilla olisi myös suuri taloudellinen ja elämänlaatuvaikutus merkittävälle osalle väestöstä.

4.2 Uudelleenkäytettävät ja kertakäyttöiset virtsankarkailualustat: ympäristövaikutusten arviointi päätöksenteon tukena terveydenhuollon hiilipäästöjen vähentämiseksi

Tiivistelmä: Terveydenhuollon hiilijalanjäljen pienentäminen koostuu monista eri toimenpiteistä, joista jokainen osaltaan vähentää ilmaston lämpenemistä. Yksi konkreettinen askel on sairaaloiden hankintapäätökset, kuten valinta kertakäyttöisten ja uudelleenkäytettävien tekstiilituotteiden välillä. Virtsankarkailualustat (IUP incontinence underpads) ovat tästä yksi esimerkki. Tällaiset valinnat vaikuttavat paitsi potilaisiin ja sairaalahenkilökuntaan, myös laajemmin yhteiskuntaan, sillä ne voivat vähentää ilmastomuutosta ja vahvistaa hoitotyön roolia kestävän kehityksen edistäjänä. Tässä artikkelissa tarkasteltiin, miten hoitotyön päätöksenteossa voidaan huomioida ympäristövaikutukset erityisesti virtsankarkailualustojen valinnassa kertakäyttöisten ja uudelleenkäytettävien vaihtoehtojen välillä. Tutkimuksessa toteutettiin elinkaarianalyysi, jossa arvioitiin likaantumista, uudelleenkäyttökertoja ennen poistamista, toimitusketjuja, pesujen vaikutuksia sekä elinkaaren lopun ympäristövaikutuksia. Tulokset osoittavat, että uudelleenkäytettävien alustojen käyttö vähensi merkittävästi luonnonvarojen energiankulutusta (71 %), kasvihuonekaasupäästöjä (61 %), käyttöveden kulutusta (57 %) ja kiinteää jätettä (97 %) verrattuna kertakäyttöisiin. Hoitotyön ammattilaiset voivat hyödyntää tätä tietoa edistääkseen ympäristöystävällisiä ratkaisuja terveydenhuollossa ja tukeakseen valintoja, jotka suojelevat ilmaa, vettä ja maaperää.

Julkaisu: Griffing, E., & Overcash, M. (2023). Reusable and Disposable Incontinence Underpads: Environmental Footprints as a Route for Decision Making to Decarbonize Health Care. *Journal of Nursing Care Quality*, 38(3), 278–285.

Linkki: <https://doi.org/10.1097/NCQ.0000000000000697>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Elinkaarianalyysi (likaantuminen, uudelleenkäyttökerrat ennen poistamista, toimitusketjut, pesujen vaikutus sekä elinkaaren lopun ympäristövaikutukset)

Tutkimusryhmän kommentti: Myös terveydenhuollossa on osattava tehdä ympäristöystävällisiä ratkaisuja. Virstankarkailualustoja käytetään suomalaisissa sairaaloissa ja hoitolaitoksissa suuria määriä, joten ei ole merkityksetöntä arvioida, millaisilla ratkaisuilla jätekuorma olisi mahdollisimman pieni. Tämä tutkimus osoitti, että vaihtamalla uudelleenkäytettäviin alustoihin, ympäristökuorma on monella tavalla paljon kevyempi. Terveydenhuollossa tulisikin lisätä ratkaisuja, jotka lisäävät uudelleenkäytettävien alustojen käyttöä, huomioiden potilasmukavuus, työnkuorma sekä työntekijöiden näkökulmat. Hoitajat ja hoitotyön päättäjät voivat hyödyntää näitä tutkimustuloksia näyttönä siitä, että laadukas potilashoito on mahdollista toteuttaa pienemmällä ympäristöjalanjäljellä. Tämä tukee laajempia kestävä kehityksen tavoitteita ja edistää organisaation omaa ympäristövastuullisuutta.

4.3 Inkontinenssituotteista syntyvää ympäristökuormaa voidaan vähentää tinkimättä tuotteiden tai hoidon laadusta

Tiivistelmä: Käyttötavarat ovat vain harvoin esillä kiertotaloutta käsittelevässä keskustelussa. Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa tietoa toimenpiteistä, jotka vähentävät päivittäisistä kulutustavaroista syntyvää ympäristökuormaa ja tukevat maapallon rajallisten resurssien tehokasta käyttöä. Tapausesimerkkinä käytettiin inkontinenssituotteita. Tutkimuksessa tarkastellut toimenpiteet liittyivät (1) inkontinenssituotteiden valmistuksesta syntyvän jätteen kierrätettävyyteen ja siten uudelleen hyödyntämiseen tuotannossa vrt. ylijäämäjätteen poltto, (2) uusiutuvan materiaalin osuus tuotteessa, (3) tuotteen osittainen uudelleen käyttö vs. kertakäyttötuote sekä (4) tuotteen imukyvyyn räätälöinti yksilöllisiin tarpeisiin sopivaksi. Kaikki edellä mainitut toimenpiteet tukivat ympäristön kannalta tehokasta resurssien käyttöä eivätkä olleet toisiaan pois sulkevia. Tehokkaimpia keinoja ympäristökuorman vähentämiseksi olivat yksilöllisiin

tarpeisiin sopivan tuotteen käyttö (vähintään 20 % vähennys) ja tuotteiden osien uudelleenkäyttö (50–60 % vähennys).

Julkaisu: Willskytt, S., & Tillman, A.-M. (2019). Resource efficiency of consumables – Life cycle assessment of incontinence products. *Resources, Conservation and Recycling*, 144, 13–23.

Linkki: <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2018.12.026>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Tapaustutkimus Ruotsissa. Aineisto kerättiin yhteistyössä tuotteiden valmistajan ja paikallisen vanhainkodin kanssa. Lisäksi mallinuksessa käytettiin apuna keskimääräisiä tietoja tuotteiden materiaaleista sekä niiden kuljetuksen ja jätteen käsittelyn aiheuttamista ympäristökustannuksista.

Tutkimusryhmän kommentti: Tapaustutkimuksen tulokset ovat sovellettavissa myös Suomen oloihin. Ne antavat viitteitä siitä, että inkontinenssituotteista syntyvää ympäristökuormaa voidaan vähentää tinkimättä tuotteiden tai hoidon laadusta. Pelkästään tuotteiden räätälöinnillä yksilöllisiin tarpeisiin voidaan saada huomattavia hyötyjä yksilön sekä ympäristön kannalta. Yksilöllisesti sopivan tuotteen edellytyksenä on kuitenkin inkontinenssin vaikeusasteen kartoitus, jota tehdään Suomessa tällä hetkellä vielä vähän.

4.4 Kokonaisvaltaisesti kestävä kontinenssihoidon malli sisältää sosiaalisen, ekologisen ja taloudellisen kestävyuden ulottuvuudet

Tiivistelmä: Kontinenssihoidon kestävien ratkaisujen nojaaminen puhtaasti kuluttajan valintoihin on riittämätöntä ja epäoikeudenmukaista. Artikkelin tarkastelee kontinenssihoitoa ja inkontinenssituotteita kokonaisvaltaisesti kestävyuden näkökulmasta, käsitellen hoitokäytäntöjen vaikutusta materiaalien kulutukseen, biopohjaisten ja biohajoj-

vien tuotteiden lupausta, jätehuoltoinfrastruktuureja, kiertotaloutta ja kestävyysmuutoksiin tarvittavia poliittisia ohjauskeinoja. Tutkimuksessa tunnistetaan strategioita, joilla näiden tuotteiden kokonaismateriaalitarvetta voidaan vähentää paremman, käyttäjäkeskeisen hoidon ja ennaltaehkäisyn kautta. Artikkelin rakentaa työmääritelmän kokonaisvaltaisesti kestävästä kontinenssihoidosta, joka huomioi hoidon nykytilan ja tarpeet sekä luo pohjaa tulevaisuuden kestäville ratkaisuille. Määritelmä sisältää sosiaalisen, ekologisen ja taloudellisen kestävyysulottuvuudet ja kiinnittää huomiota laajaan teknologioiden, infrastruktuurien ja hoitokäytäntöjen kirjoon, jotka liittyvät väestön kontinenssitarpeisiin (Kuvio 2). Vaikka teollisuus pyrkii aktiivisesti löytämään suojien valmistamiseen ympäristöystävällisempiä teknologioita, edellyttää kertakäyttöisten tuotteiden ympäristövaikutusten hillitsemisen yhteiskuntien ja terveydenhuoltojärjestelmien panosta ja aiempaa vakavampaa suhtautumista inkontinenssiin, sen hoitoon ja ennaltaehkäisyyn.

Kuvio 2. Kokonaisvaltaisesti kestävästä kontinenssihoidon malli kuvattuna yksinkertaisella kestävyyskolmiomallilla.

Sosiaaliseen ja ekologiseen kestävyysperustuva kokonaisvaltainen kontinenssihoidon malli edellyttää hoitojärjestelmää, joka ylittää yksittäisten toimijoiden rajat. Tällainen malli nojaa myös paikalliseen, kansalliseen ja ylikansalliseen hallintoon sekä kansainvälisiin kestävä kehityksen toimijoihin.

Julkaisu: Vaitinen T, Koljonen K, Tella S, Asikainen E, Laatikainen K. Holistically sustainable continence care: A working definition, the case of single-used absorbent

hygiene products (AHPs) and the need for ecosystems thinking. Proceedings of the Institution of Mechanical Engineers, Part H: Journal of Engineering in Medicine. 2023;238(6):667-681.

Linkki: <https://doi.org/10.1177/09544119231188860>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Käsitteellinen ja teoreettinen tarkastelu, joka perustuu kirjallisuuskatsaukseen ja tapaustutkimukseen. Tapaustutkimus sisältää kertakäyttöisten imukykyisten hygieniatuotteiden elinkaaren, ympäristövaikutusten ja hoitokäytäntöjen analyysin.

Tutkimusryhmän kommentti: Artikkelin vahvistaa käsitystä kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen ja terveydenhuollon ekosysteemisen kehittämisen välttämättömyydestä. Tässä tulee huomioida ja osallistaa yhteiskunnan eri toimijoita ja osa-alueita aiempaa laajemmin. Suomessa artikkelin kuvaaman kokonaisvaltaisen mallin edelleen kehittäminen ja käyttöönotto voisi tuottaa merkittäviä hyötyjä inkontinenssipotilaiden elämänlaatuun, ympäristövaikutuksiin sekä sosiaali- ja terveysjärjestelmän kustannuksiin. Lisäksi malli olisi sovellettavissa kestävästä terveydenhuollosta ja terveyden edistämisen toteuttamisesta laajemminkin.

5 Kestävä kehitys

Tutkija: Jarno Tuominen (TY)

5.1 Ilmastopolitiikkatoimien yhdistämisen aiheuttama monimutkaisuus saa ne vaikuttamaan tehokkaammalta, mutta tuntumaan rajoittavammilta

Tiivistelmä: Ilmastomuutokseen vastaaminen vaatii myös muutosta edistäviä politiikkatoimia. Julkishallinnon tutkimuskirjallisuuden mukaan tällaiset nk. transformatiiviset ratkaisut edellyttävät usein monimutkaisia politiikkapaketteja, joissa useat yksittäiset politiikkavälineet yhdistetään toisiaan täydentäviksi kokonaisuuksiksi. Tämän avulla voidaan esimerkiksi kompensoida siirtymän häviöitä ja luoda myönteisiä yhteisvaikutuksia. Uusien politiikkavälineiden lisääminen kuitenkin usein lisää politiikan suunnittelun monimutkaisuutta. Tämä kasvanut monimutkaisuus voi johtaa vakaviin väärinkäsityksiin, jotka heikentävät politiikan toteutettavuutta ja haastaa toimenpiteiden oikeutusta.

Fesenfeldin tutkimuksessa esitetään, että monimutkaiset politiikkapaketit vaikuttavat kansalaisten mielipiteisiin kolmen mekanismin kautta: kompensaation, koetun politiikan ja suunnittelun monimutkaisuuden mekanismien välityksellä. Väitettä tutkittiin arvioimalla suhtautuvatko kansalaiset yksittäisiin ilmastopolitiikan ehdotuksiin—erityisesti ruokaan ja liikkumiseen liittyviin toimiin—eri tavalla kuin monimutkaisiin politiikkapaketteihin. Tätä kaksivaiheista nk. conjoint lähestymistapaa käyttäen (N=9115 vastaajaa Yhdysvalloista ja Saksasta) Fesenfeld osoittaa, että politiikkapakettien yhdistäminen lisää kansalaisten kokemaa politiikan tehokkuutta ilmastopäästöjen vähentämisessä, mutta samalla se lisää myös heidän kokemustaan elämäntapojensa rajoittamisesta.

Suunnittelun kasvava monimutkaisuus saa kansalaiset kiinnittämään erityistä huomiota kustannuksiltaan kaikkein näkyvimpiin (t.s. kalliimpiin) osiin politiikkapaketeissa, muttei kuitenkaan muuta kansalaisten peruspreferenssejä. Tutkimus päättyy siihen, että yhdistämällä toivottuja ja vähemmän toivottuja

politiikkavälineitä samaan poliittiseen toimenpidepakettiin päättäjät voivat lisätä julkista tukea muutosta aikaansaaville ilmastopolitiikoille.

Julkaisu: Fesenfeld. L. P. (2025). The effects of policy design complexity on public support for climate policy. *Behavioural Public Policy*, 9, 106–131.

Linkki: <https://doi.org/10.1017/bpp.2022.3>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Tutkimusartikkeli

Tutkijan kommentti: Vanhan sanonnan mukaan populistinen politiikka on sellaista, jossa esitetään yksinkertaisia ratkaisuja itse keksittyihin ongelmiin. Vaikka tämä ei välttämättä ole kovin reilu kuvaus, on sen taustalla kiistämätön totuus: maailma on monimutkainen. Monimutkaisten järjestelmien tutkimus kattaa ilmiöt jotka takaisinvaikuttavat omaan tilaansa ja ympäristöönsä, eivät palaudu alemman tason selityksiin ja ovat erittäin herkkiä lähtötilanteen parametreille. Tällaisille järjestelmille on tyypillistä vaikea ennustettavuus, sillä ne eivät useinkaan tottele lineaarisesti eteneviä kehityskulkuja. Poliittikatoimet voidaankin nähdä monimuotoisina interventioina monimutkaiseen järjestelmään. Tällöin on usein tarkoituksenmukaista ketjuttaa ja yhdistellä useita toimenpiteitä, ikäänkuin ohjaamalla kaarnalaivaa samanaikaisesti uomaamalla, puhaltamalla ja heittelemällä veteen kiviä. Vaikka itsestään yksi toimenpide ei olisi riittävä, yhdessä ne mahdollistavat asioiden etenemisen haluttuun suuntaan. Ongelma on tällaisen lähestymisen motivointi: monimutkaisuutta on vaikea ymmärtää ja tällaiseen tilanteeseen liittyvää epävarmuutta sietää.

Tämän tutkimuksen vahvuus on sekä laaja otoksen elegantti *conjoint*-asetelma että johtopäätöksen muodostaminen. Toimenpiteiden kasaaminen koetaan tehokkaana, mutta samalla se alleviivaa muutoksia, jotka rajaavat yksilön vapauksia tai totuttua elämäntapaa. Tämä on ilmastomuutokseen liittyvässä keskustelussa usein esiintyvä ilmiö—usein se näkyykin vaatimuksena tehdä jotakin tehokkaampaa joillekin muille.

5.2 Miten meidän tulisi puhua ilmastomuutoksesta?

Tiivistelmä: Tieteellinen näyttö ilmastomuutoksen haitallisista seurauksista on kiistatonta, mutta pelkkä vetoaminen tieteellisiin faktoihin ei välttämättä riitä herättämään riittävää ilmastotoimintaa. Tässä Reinhardtin ja Whitehousen tutkimuksessa analysoitiin neljän erilaisen videopuheen vaikuttavuutta, joissa globaalin etelän alueen poliitikko pyrki vahvistamaan ihmisten psykologista yhteenkuuluvuuden tunnetta suhteessa koko ihmiskuntaan ja motivoimaan toimimaan ilmaston hyväksi (=lahjoitushalukkuus). Tutkimukseen osallistui 2705 vastaajaa Yhdysvalloista, Isosta-Britanniasta ja Etelä-Afrikasta. Jokainen neljästä puheesta perustui yhteen seuraavista keskeisistä argumenteista: tieteellinen näyttö, moraali, yhteisesti jaetut elämäkokemukset, tai ihmiskunnan yhteinen alkuperä. Kaikki puheet lisäsivät merkittävästi sekä yhteenkuuluvuuden tunnetta ihmiskuntaa kohtaan että lahjoituksia ilmastotoimien hyväksi. Lahjoitushalukkuuden osalta puheet olivat keskimäärin yhtä tehokkaita, mutta ihmiskunnan yhteiseen alkuperään vetoava puhe vahvisti yhteenkuuluvuuden tunnetta muita enemmän. Lisäksi puheet, jotka vetosivat jaettuihin elämäkokemuksiin tai yhteiseen alkuperään, saivat osallistujat tuntemaan vähemmän surua, vihaa ja avuttomuutta kuin puheet, jotka vetosivat tieteelliseen näyttöön tai moraaliin. Lopuksi tutkimus vertasi puhujan vaikutusta, verraten globaalin etelän politiikan puheita länsimaisen tutkijan vastaaviin Isossa-Britanniassa. Esittäjällä ei havaittu olevan tilastollisesti merkitsevää vaikutusta. Tulokset lisäävät tietoaamme siitä, miten erilaiset puhujat ja viestintästrategiat voivat motivoida ilmastotoimintaa tehokkaammin tulevaisuudessa..

Julkaisu: Reinhardt, L., & Whitehouse, H. (2025). What kinds of speeches motivate climate action? *Royal Society Open Science*, 12, 241563.

Linkki: <https://doi.org/10.1098/rsos.241563>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Tutkimusartikkeli

Tutkijan kommentti: Ilmastomuutokseen liittyvässä tutkimuksessa on jo vuosikymmeniä tutkittu viestintätavan ja viestijän vaikutusta asenteisiin ja toimintaan. Tämän

keskustelun katalyyttinä pidetään erityisesti Al Goren *Inconvenient Truth* -dokumenttia, joka lienee jopa haitanneen julkilausuttua tavoitettaan, saaden ilmastokriisin näytämään sekä vääjäämättömältä että katastrofaaliselta. Miten sitten tulisi viestiä, jottei viesti ei olisi lamauttava tai passivoiva? Tämä tutkimus varioi kolmessa maassa sekä viestiä että puhujaa, muttei löydä keskeistä eroa päämuuttujassaan ilmastoon liittyen: kaikki viestit olivat yhtä tehokkaita viestijästä riippumatta. Tutkimuksessa ei kuitenkaan käytetty kontrolliasetelmaa, joten ei voida sanoa oliko puheilla tai puhujilla ensinkään vaikutusta, vai oliko kyseessä vain lahjoitushalukkuus joka olisi ilmennyt ilman videotakin. Joka tapauksessa se osoittaa ettei viestien tai viestijöiden välillä ollut eroa, eli ne eivät lisänneet tai vähentäneet lajoituksia suhteessa toisiinsa.

5.3 Negatiiviset normit ja kestävä käyttäytyminen

Tiivistelmä: Tämä kahden tutkimuksen tuloksia esittelevä artikkeli tarkasteli, miten erilaiset sosiaalisten normien viestinnän muodot vaikuttavat kestävään kulutuskäyttäytymiseen muotialalla. Kahden laboratoriotutkimuksen osallistujille esitettiin neljä erilaista animaatiota, joiden sisältö keskittyi simuloituun vaatekauppaan ja jotka vaihtelivat joko esitettyjen normien muotoiluun (staattinen v. dynaaminen) sekä siihen onko fokus ilmaston kannalta kestävässä vai kestävässä kulutuksessa. Esimerkki kestävästä staattisesta normista on *”Tutkimus osoittaa, että 80 % ihmisistä hankkii enemmän vaatteita kuin mitä he tarvitsevat”*, kun taas esimerkki kestävästä dynaamisesta normista on *”Ihmiset muuttavat enevissä määrin käyttäytymistään kestävämpään suuntaan ja rajoittavat ostettujen vaatteiden määrää aikaisempaan verrattuna”*. Staattinen kuvaus tilanteesta edelsi aina dynaamista kuvausta.

Tulokset osoittivat johdonmukaisesti, että yhdistelmä *kestämätön staattinen* jota seurasi *kestämätön dynaaminen normi* sai kuluttajat käyttäytymään kestävämmällä tavalla kuin muut yhdistelmät. Käytännössä tämä tarkoitti vähempien vaatteiden valitsemista kuvitteellisessa verkkokaupassa sekä vahvempaa tukea kulutusta vähentäville politiikoille. Tutkimus tunnisti myös mahdollisen välittävän mekanismin tälle ilmiölle: sosiaalis-moraalisen puhdistautumisen mukaan osallistujien altistuessa muiden ei-kestävälle käyttäytymiselle, he kokivat ahdistusta ja syyllisyyttä, lisäten

heidän haluaan toimia ympäristöystävällisemmin. Sen sijaan sosiaalis-moraalinen lisensointi—eli taipumus sallia itselleen vähemmän kestäviä tekoja—ei ollut selittävässä yhteydessä käyttäytymiseen.

Tulosten perusteella negatiivisten, kestäättömien sosiaalisten normien esittäminen voi yllättäen lisätä kestävää käyttäytymistä, jos se herättää moraalisen reaktion ja halun korjata muiden huonoa käytöstä. Käytännön tasolla tutkimus tarjoaa keinoja suunnitella viestintä- ja politiikkatoimia, jotka voivat ohjata kuluttajia vähentämään ylikulutusta etenkin nopeasti saastuttavassa pikamuotiteollisuudessa. Tutkimus korostaa, että normiviestinnän tehokkuus riippuu paitsi viestin sisällöstä, myös sen emotionaalisesta vaikutuksesta vastaanottajaan.

Julkaisu: Granato, G., & Mugge, R. (2025). Leveraging social norms for sustainable behaviour: How the exposure to static-and-dynamic-norms encourages sufficiency and consumption reduction of fashion. *Journal of Environmental Psychology*, 108, 102809.

Linkki: <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2025.102809>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Tutkimusartikkeli

Tutkijan kommentti: Tutkimuksen kiinnostavin osuus on sen kuvailema mekanismi, sosiaalinen moraalinen puhdistautuminen, jolla todennäköisesti on merkittävyyttä myös politiikkatoimissa. Sen avulla voidaan rakentaa viestintää, joka herättää eettisen motivaation korjata yhteistä ongelmaa yksilön moralisoinnin sijaan. Tämä on kuitenkin hienovarainen näkökulma, eikä tällä hetkellä ole näyttöä siitä toimiiko se tämänkaltaisen kulutustilanteen ulkopuolella. Tutkimuksen vahvuus oli sen kontrolloitu luonne, sekä jälkimmäisen kokeen tutkimuskäytännöt: Tutkimus 2:n hypoteesit, asetelma ja menetelmät oli rekisteröity ennen kokeen toteuttamista, lisäten tulosten tulokinnan luotettavuutta. Tutkimus myös on kiinnostavalla tavalla ristiriidassa aiemman positiivisen esimerkin ja viestinnän roolia korostavan tutkimustiedon kanssa. Tulevaisuus näyttää onko kyseessä laajempi kestävään kehitykseen sovellettavissa oleva viestintätapa, vai onko kyse tarkkarajaisen toimintakentän ominaispiirteistä. Yhtä

kaikki tutkimus alleviivaa normatiivisella viestinnällä olevan merkitystä yksilöiden toimintaan.

5.4 Tulevat sukupolvet kestävää käyttäytymistä ohjaavana tekijänä

Tiivistelmä: Ilmastonmuutoksen torjuntaan liittyvä keskustelu on laajasti politisoitunut, jonka nähdään vaikeuttavan sen toteutusta. Tutkija esittelevät tässä kattavasta artikkelissa vastuun korostamisen tulevia sukupolvia kohtaan olevan lupaava keino puoluerajat ylittävään toimintaan ohjaavaan viestintään. Se väistää muita esitettyjä vastuun muotoja paremmin väestölliset tai ideologiset tekijät. Tutkijat analysoivat kuusi pää- ja seitsemän lisätutkimusta, joihin osallistui yhteen 161 633 henkilöä arvioidakseen väitteen paikkansapitävyyttä. Tulokset osoittavat tulevia sukupolvia kohtaan koetun vastuun olevan eri maissa ja väestöryhmissä sekä laajasti hyväksytty, että tilastollisesti ympäristömyönteistä käyttäytymistä ennustava tekijä.

Tulokset vahvistavat aiemmin havaittuja vaikutuksia, sovittavat yhteen tutkimustulosten ristiriitoja ja viittaavat siihen, että sukupolvien välisen vastuun korostaminen voisi tehokkaasti uudistaa ilmastonmuutoskeskustelua myös kaikkein vastahakoisimpien ryhmien keskuudessa.

Julkaisu: Syropoulos, S., Law, K. F., Kraft-Todd, G., Mah, A., Markowitz, E., & Young, L. (2025). Responsibility to future generations: A strategy for combatting climate change across political divides. *The British Journal of Social Psychology*, 64(1), e12775.

Linkki: <https://doi.org/10.1111/bjso.12775>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Meta-tutkimusartikkeli

Tutkijan kommentti: Yhteiskunnassa, joka on enenevässä määrin kuploutunut, ja jossa identiteettipoliittinen tulkinta usein vaikeuttaa yhteisten toimintatapojen ja tavoitteiden löytämistä on tarpeen löytää tarkastelujen tasoja, jossa yksilöt voivat kohdata

sekä monimutkaisten ilmiöiden haasteet että toisensa. Tämä kattava useaa tutkimus-aineistoa yhdistelevä artikkeli alleviivaa tulevien sukupolvien näkökulman ja heidän kokemustensa pohdinnan olevan yksi tällainen vastakkainasettelua väistävä taso. Omasta näkökulmastani tämä herättää kuitenkin jatkokysymyksiä: Onko tämä yhteydessä laajemmin ilmiöön, jossa kyky muiden ihmisten näkökulmien omaksumiseen tai tilanteisiin liittyvän epävarmuuden sietämiseen liittyvä nk. toisen asteen representatio antaa mahdollisuuden harkittuun ja tarkoituksenmukaiseen toimintaan? Tilanteiden äärelle pysähtyminen ja perusteellinen pohdinta (vrt nobelisti Daniel Kahnemanin käsite hitaasta ajattelusta) vaatii kuitenkin sekä mielen joustavuutta että ympäristöä jossa tällainen on mahdollista. Kuvitteellisissa tulevaisuustilanteissa tämä on kenties helpompaa kuin arkisessa vuorovaikutuksessa aamumetrossa. Toisin sanoen: Onko kyse siitä että tulevien sukupolvien pohdinta antaa automaattisesti enemmän etäisyyttä ja mahdollistaa joustavan kiinnostuneen ajattelun, vai onko kyse erityisesti tulevaisuuden sukupolviin liittyvästä efektistä?

5.5 Ilmastomuutosuutisoinnin vaikutus autoiluun

Tiivistelmä: Tiedämme että media vaikuttaa ihmisten asenteisiin ja käyttäytymiseen, mutta suorat vaikutukset arjen ympäristövalintoihin yhä varsin vähän tunnettuja. Tutkimus tarkastelee, miten sanomalehtien ilmastomuutosta koskeva uutisointi vaikuttaa kotitalouksien ajokäyttäytymiseen ja liikkumispäätöksiin. Beattien tutkimuksessa kehitettiin ensin tapa arvioida uutisoinnin sisällöllistä sävyä vertaamalla ympäristömyönteisiä ja ilmastoskeptisiä tekstejä. Tätä mittaria yhdistettiin yksityiskohtaiseen aineistoon kotitalouksien ajosuoritteista ja muusta matkustuskäyttäytymisestä, jonka avulla arvioitiin muuttaako uutisoinnin tyyli kotitalouksien liikkumisvalintoja.

Tulokset osoittivat että ympäristömyönteinen ja ilmastosta huolestunut uutisoinnin sävy mediassa saa kotitaloukset lisäämään kestävämpiä matkustuspäätöksiä—esimerkiksi vähentämään yksityisautoilua—erityisesti silloin, kun tarjolla on toimivia vaihtoehtoja, kuten joukkoliikenne tai pyöräily. Ilmastoskeptinen tai neutraali uutisointi ei sen sijaan synnyttänyt vastaavaa käyttäytymisen muutosta.

Koska liikenne muodostaa merkittävän osan kotitalouksien hiilidioksidipäästöistä, tutkimus tarjoaa tärkeää näyttöä siitä, että median viestintäsävy voi toimia epäsuorana mutta voimakkaana ympäristöpolitiikan välineenä. Tulokset korostavat median vastuuta ja potentiaalia ilmastotietoisuuden lisäämisessä sekä vihreiden liikkumismallien edistämässä yhteiskunnallisella tasolla.

Julkaisu: Beattie, G. (2025). Measuring social benefits of media coverage: How coverage of climate change affects Behaviour. *Economic Journal*, 135, 455–486

Linkki: <https://doi.org/10.1093/ej/ueae067>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Tutkimusartikkeli

Tutkijan kommentti: Liikenne on yksi merkittävimmistä hiilidioksidipäästöjen lähteistä ja yksityisautoilun vähentäminen näin ollen keskeinen ilmastokäyttäytymisen interventiokohde. Emme kuitenkaan omaa erityisen hyvää käsitystä tekijöistä jotka ohjaavat autonkäyttöön. Beattie tutkii erittäin kiinnostavaa näkökulmaa siitä miten mediasisältöjen ilmastomuutoksen käsittelytapa vaikuttaa tällaiseen arkipäiväiseen valintaan. Hän osoittaa että ilmaston muutoksesta huolestuneen tai ympäristömyönteisen uutisoinnin vähentävän polttoaineen käyttöä jopa litran päivässä, kun taas skeptisellä tai neutraalilla uutisoinnilla ei vastaavaa vaikutusta ollut. Tutkimus huomioi useita eri muuttujia ja on kehittänyt innovatiivisen tavan tutkia tätä vaikeasti tavoitettavaa aihetta..

5.6 Mikä määrittää suomalaislasten aktiivista koulumatkaliikkumista Suomessa?

Tiivistelmä: Vanhemmilla on keskeinen rooli siinä, millaisia liikkumisvaihtoehtoja lapsilla on käytettävissään. Tällä on merkittäviä suoria ja epäsuoria vaikutuksia sekä terveyteen että ilmastoon. Melinin ja kumppaneiden tutkimuksessa tarkasteltiin vanhempien kokemia esteitä ja motivaatiotekijöitä, liittyen lasten aktiiviseen koulumatkaliikkumiseen.

Kyselytutkimuksessa hyödynnettiin vanhemmilta kerättyä ilmastotuupaus -aineistoa. Tutkimuksessa tarkasteltiin 25 mahdollista vaikuttavaa tekijää, mukaan lukien demografiset taustatiedot, sosiaaliset tekijät, ympäristöasenteet sekä kysymyksiä matkan ominaisuuksien ja terveysvaikutusten motivoivasta roolista. Aineisto (N = 320) analysoitiin kahdella tavalla: ensin verrattiin niitä, jotka liikkuvat aktiivisesti joko ei koskaan tai joskus, niihin, jotka tekivät niin aina; sitten verrattiin niitä, jotka liikkuvat aktiivisesti aina tai joskus, niihin, jotka eivät koskaan tehneet niin.

Tulosten mukaan tärkeimmät tekijät, jotka erottivat aina ja ei koskaan aktiivisesti liikkuvat lapset, olivat koulumatkan pituus ja vanhempien käsitykset sosiaalisista normeista. Mitä pidempi koulumatka oli, sitä todennäköisemmin lapsi kuului ryhmään, joka ei koskaan kulkenut aktiivisesti, ja sitä epätodennäköisemmin ryhmään, joka teki niin aina. Mitä vahvemmin vanhemmat uskoivat, että lapsen ikätoverit liikkuvat aktiivisesti, sitä todennäköisemmin heidän oma lapsensa myös kulki aktiivisesti.

Tutkimuksessa tunnistettiin useita aktiiviseen koulumatkaliikkumiseen liittyviä tekijöitä, mutta ympäristöasenteet tai ilmastonmuutokseen liittyvät syyt eivät olleet merkittäviä selittäjiä. Tulosten perusteella aktiivisen koulumatkaliikkumisen edistämiseksi tulisi ympäristönäkökulmien korostamisen sijaan painottaa sosiaalisten normien merkitystä, matkan pituuden kokemusta sekä sääolosuhteisiin ja terveyshyötyihin liittyvien tekijöiden huomioimista.

Julkaisu: Melin, M., Tuominen, J., & Salo, P. (2024). Sustainable Steps in the Snow: Exploring Factors associated with Active School Commuting in Finland. *TRF: Traffic Psychology and Behaviour*, 197, 876–886.

Linkki: <https://doi.org/10.1016/j.trf.2024.10.012>

Vertaisarvioitu: Kyllä

Tutkimuksen luonne: Tutkimusartikkeli

Tutkijan kommentti: Suomi vaihtuvine vuodenaikoinen ja verrattain hyvine infrastruktuureineen on erinomaisen kiinnostava konteksti tutkia pyöräilyä ja muita aktiivisen liikkumisen muotoja niin lapsilla kuin aikuisilla. Lapset eivät kuitenkaan useinkaan itse määritä koulumatkatapaansa vaan vanhemmilla on siihen merkittävä

vaikutus. Nuorena opitut liikkumistavat kuitenkin helposti omaksutaan myös aikuisuuden rutiineiksi. Tämä tutkimus [jossa kirjoittaja on ollut mukana] pyrki selvittämään aktiivisen liikkumisen esteitä ja mahdollistajia. Toinen keskeisistä esteistä—matkan pituus—oli varsin ennakoitavissa, mutta sosiaalisten normien vaikutus sekä se, ettei ilmastokysymyksillä juurikaan ollut vaikutusta tekevät tutkimuksesta kiinnostavan lisän alan tutkimuskenttään. Ennen kaikkea tämä kattava pohjatyo luo hyvän pohjan lasten aktiivisen liikkumiseen tähtääville interventioille ja myös politiikkatoimien suunnittelulle.